

gedragen en waarvan het natuurlijke areaal, het resultaat van den tijd en de gezamenlijke eigenschappen der plant, dus totaal verschillend zou zijn. Het maakt sterk den indruk, dat *T. ulmifolia* veel sterkere verwilderings- en uitbreidingsmogelijkheden bezit dan *T. subulata*.

Opvallend is, dat de derde *Turneraceae* van Ned. Indië: *Piriqueta racemosa*, eveneens uit Amerika afkomstig, op het oogenblik precies in het zelfde gebied verwilderd is als *T. subulata*.

Het Herbarium te Buitenzorg houdt zich voor opgaven van de lezers omtrent nieuwe vindplaatsen van verwilderde *Turnera*'s bij voortdurend aanbevolen!

C. G. G. J. VAN STEENIS.

KORTE MEDEDEELINGEN

Steenen werpende orang oetan. — Naar aanleiding van het artikel, getiteld „Oerwoudimpressies” van den heer NAINGGOLAN (De Trop. Nat. XX, 171), deel ik hier een ondervinding mee, die niet heelemaal in overeenstemming is met de daar beschreven feiten.

Wijnen Dr Th. VALETON, vroeger Chef van het Herbarium te Buitenzorg, was een groot dierenvriend. Onder zijn beschermelingen behoorde geruimen tijd een reeds vrij groote orang oetan, die als hij los brak den bureu nogal eens een schrik op het lijf joeg. Op zekeren dag bezocht ik Dr VALETON om eenige merkwaardigheden in zijn tuin te bezichtigen en we kwamen zoo ook in dat gedeelte van het uitgestrekte erf, waar de mawas, aan een ketting verankerd, verblijf hield. Wij passeerden aan den overkant van een verscheiden meters breed grasveld. Toen het dier mij in gezelschap van zijn baas bemerkte nam het een steen op en wierp dien met zooveel juistheid, dat ik gevoelig aan het hoofd getroffen werd. De reden van zijn ontstemming was waarschijnlijk jaloezie.

Dit is wel geen „oerwoudimpressie”, maar de heer NAINGGOLAN geeft zelf een voorbeeld van een slechte gewoonte, die bij gevangen en in vrijheid levende dieren overeenkomt. Het werpen met steenen schijnt alleen nog maar in gevangenschap waargenomen te zijn, het is dus mogelijk, dat de „opvoeding” er iets mee te maken heeft.

Oegstgeest.

J. J. SMITH.

Eierproductie van de *Apis indica*-koningin. — Uit proeven te Buitenzorg is schrijver dezes gebleken, dat de *indica*-koningin bij aanwezigheid van voldoende en geschikt voedsel slechts meestal 6 raampjes van 28,7 bij 13 cm met eieren belegt. Deze raampjes hebben een oppervlakte van 4477,2 cm². Per dm² bijenraat bevinden zich 525 werkstercellen, hetgeen 23504 cellen per zes raampjes is. De darrencellen, welke iets grooter zijn dan de werkstercellen, kunnen verwaarloosd worden bij deze berekening, omdat ze in een normaal volk gewoonlijk slechts in zeer gering aantal voorkomen.

Uit tal van waarnemingen is gebleken, dat de raten gewoonlijk ongeveer slechts voor drie vierde als broedruimte benut worden en voor het andere deel worden opgevuld met honig en stuifmeel. Daar de ontwikkelingsduur der werkbij slechts 17,5 dagen bedraagt en de vrijgekomen cellen steeds dadelijk opnieuw in gereedheid worden gebracht en door de koningin belegd, laat zich berekenen, dat de koningin per dag ongeveer 1007 eieren of per 85 seconden één ei moet leggen. Dit cijfer heeft betrekking op bijenvolken, welke veel en geschikt voedsel vinden op bloeiende planten. Brengen de werkbijen niet genoeg voedsel in de woning binnen, dan daalt de eierproductie aanmerkelijk. In de maanden Juni en Juli van dit jaar legden de koninginnen van volken, welke schrijver dezes bij zijn woning te Buitenzorg heeft staan, gemiddeld nog geen 10 eieren per dag, terwijl half Augustus, toen er volop voedsel aanwezig was, wederom het normale aantal van plus minus 1007 eieren per dag bereikt werd. In 1929 werd deze dagelijksche eierproductie gedurende een heel jaar lang volgehouden bij een tweetal bijenvolken.

De imkers dienen bij den bouw hunner kasten rekening te houden met de eierproductie der koningin. Schrijver dezes raadt aan de oppervlakte der raten in de broedruimte in geen geval grooter dan 4500 cm² te nemen. Wordt dit getal overschreden, dan bergen de bijen te veel honig in de broedruimte op, hetgeen voor den imker onvoordeelig is. In streken met weinig voedsel moet de broedruimte nog aanmerkelijk kleiner genomen worden.

Buitenzorg, 1 September 1931.

C. FRANSSEN.

Van panthers en vleermuizen. — De korte mededeeling over *Felis pardus* als vischdief van F. J. APPELMAN in het Aprilnummer 1931 van De Tropische Natuur herinnert mij aan een klein avontuur met panthers van eenige jaren geleden.

Ik was toen beheerder van de houtvesterij Dander c.a. in Bodjonegoro (Rembang), waar veel panthers voorkwamen. Herhaaldelijk kreeg ik berichten van door panthers verscheurde *kidangs* en apen; ook bood men dikwijls jonge panthers ten verkoop aan in de kota Bodjonegoro. In het laatst van 1926 schoot een verzamelplaatswaker een groote mannetjes-panther, die tezamen met zijn wijfje 's nachts op de houtverzamelplaats uit een petroleumblik kwam drinken. Het beest, een *toet oel*, mat van het puntje van zijn snuit tot het uiteinde van den staart 2.25 m. De huid met de schedel erin, uitstekend behandeld door den heer MENDEN in Cheribon, vormt nu nog steeds een schitterend sieraad in onze woning, naast die van een zwarte panther — *gombang* — ook uit de houtvesterij Dander afkomstig en door een boschwachter uit een boom geschoten.

In de buurt van bovengenoemde verzamelplaats, die gelegen was in het Zuiden van de boschafdeeling Ngorogoenoeng, bevonden zich twee vrij groote grotten, die door vleermuizen bewoond waren. De bevolking was zeer gesteld op de door deze diertjes geproduceerde mest en haalde dit kwalijk-riekende goedje geregeld weg.

Mij bereikten verhalen, dat deze grotten ook door panthers bezocht werden en wel niet om de mest, maar om de vleermuizen zelf, die door de groote katten in de vlucht met de klauw zouden worden gevangen. Ook werd verteld, dat het vroeger op de verzamelplaats gesignaleerde wijfje reeds weer met een ander mannetje rondliep.

Deze berichten wekten mijn nieuwsgierigheid op en op een goeden dag bracht ik een bezoek aan de grotten, vergezeld door mijn boscharchitect J. BOS en den opzichter PRAWIRO. Toen wij vanaf de sleuf langs een droog ravijntje door het djatibosch naar de grotten togingen, liepen eenige mesthalers met ons mee, aan wie ik vroeg of zij hier wel eens panthers zagen. Een van hun beweerde juist, dat ze wel vaak sporen hadden gezien, maar de dieren zelf nog niet, toen ik plotseling een *toet oel* op nog geen acht meter voor mij van een lage boomtak naar beneden zag springen. Mijn uitroep: „Daar heb je er al een” werd natuurlijk als een grapje opgevat; maar nadat wij op de door mij precies aangewezen plek versche sporen geconstateerd hadden, geloofden mijn metgezellen mij zonder aarzelen.

Ongeveer twintig meter verder kwamen wij bij de eerste grot en werkelijk zag ik hier rondom een platte steen, vlak voor den ingang, een groot aantal vleugeltjes en pootjes van vleermuizen liggen, die nog ondragelijker lucht verspreidden dan de mest, waarmee de bodem van de grot bedekt was. Op den steen zelf vonden wij vele korte grijsachtig-witte haren. Blijkbaar was dit de posteerplaats voor de panthers! De grottingang was niet hooger dan ongeveer anderhalve meter, hoewel de grot zelf van binnen wel een meter of acht hoog was. Het geheele gewelf krioolde van de vleermuizen, die tegen den avond in gesloten gelederen naar buiten zullen hebben gefladderd, door de nauwe lage poort voorbij den platten steen, een gemakkelijke prooi voor de vlugge katten.

De Inlandsche landbouwers bleven hier achter om hun mest te verzamelen. Wij trokken verder het ravijn in in de richting van de tweede grot. Reeds heel spoedig hoorde ik een geluid als het gerommel van een op grooten afstand voorbijrijdenden spoortrein. Maar verder gaande bleek dit het gegrom te zijn van twee panthers, vermoedelijk het bewuste paartje. De dieren lieten ons tot op zoowat vijftien pas afstand naderen, waarop ze, al grommende, met eenige sierlijke sprongen in het bosch verdwenen.

Ook voor den ingang van deze grot, die bewoond werd door een grootere vleermuizensoort, ontdekten wij de restanten van copieuze maaltijden, in den vorm van pootjes en vleugeltjes.

De onderstelling van APPELMAN, dat de panthers op berenmanier met een klauw visschen uit het water zouden wippen, komt mij dan ook in 't geheel niet onlogisch voor. Trouwens als U een waschkom met vischjes voor een doodgewone huiskat neerzet, zal poesje ook probeeren met zijn pootje de vischjes uit het water te wippen.

Madioen, Sept. 1931.

WESTRA.

Nestvondst van *Caprimulgus macrurus macrurus*, de tjabak. (Naar aanleiding van de mededeeling in het Juli-nummer op p. 129). — Toen ik vanmorgen rondzwierf over het zandige terrein achter de gezaghebberswoning te Pegatan (Z. O. kust van Borneo), vloog bijna vlak voor mijn voeten een grauwbrown vogel op, die mij werd genoemd als de *tjabak*. Zoekend naar een nest vond ik echter niets, totdat een veertje mij deed neerknielen om tusschen de graspolletjes en het zand nauw-

keuriger te speuren. Daar zag ik dan eindelijk twee kleine, grauwe dons-jongen, die met dichte oogjes en hevig ademhalend tegen elkaar aanlagen op den kalen zandbodem bij een dor graspolletje. Ze hadden nagenoeg dezelfde kleur als dit half vergane gras.

Toen ik een poosje heel stil had toegekeken, gingen de angstige kraaloogjes open. Nauwelijks had ik mij verwijderd, of de moeder kwam krijschend op de schuilplaats van de jongen neergestreken.

Mijn man herinnert zich uit zijn H.B.S.-tijd (± 25 jaar geleden) dikwijls tjak-eieren te hebben aangetroffen op de steenkool-opslagplaatsen aan de Kalibaroo te Semarang. De eieren lagen daar paarsgewijs op of tusschen de steenkoolbrokken zonder dat van een eigenlijk nest gesproken kon worden.

A. BOUMAN-HOUTMAN.

Een 5e vindplaats van *Mycetanthus (Brugmansia) Zippelii* (Bl.) Van Steenis. — In de Maart-aflevering van 1930 en in het Februari-nummer van dezen jaargang deelde ik een en ander mede over de vindplaatsen van bovengenoemde parasiet. De hoogte dezer vindplaatsen moest toen op ± 1100 m gesteld blijven, daar de opgave van ruim 1800 m zeehoogte op een vergissing berustte. Thans echter is gebleken dat *Mycetanthus Zippelii* toch wel hooger dan 1100 m is te vinden. Het bewijs hiervan is geleverd door den heer L. VAN DER PIJL te Bandoeng, die de plant kort geleden in diverse stadia van ontwikkeling heeft gevonden midden op een boschpad van de nog weinig onderzochten Boekit Toenggoel en wel op een hoogte van 1300 — 1400, waarschijnlijk nabij 1400 meter boven zee. De vindplaats ligt op de zuidwestelijke helling, dus nog in de Preanger, waarin ook de andere 4 groeiplaatsen werden aangetroffen. De heer VAN DER PIJL beschrijft de aasstank als „fraai”; hij nam er dan ook vele vliegen op waar. In de bloem trof hij een kleverige substantie aan, die hem wasachtig leek.

V. SL.

MEDEDEELINGEN VAN DE VEREENIGING

Plannen en wenschen van het Hoofdbestuur. — Zooals onze lezers zullen hebben opgemerkt, heeft De Tropische Natuur in het achter ons liggende jaar weer heel wat extra-bladzijden moeten geven om de overvloedig toestroomende copie te verwerken, een verschijnsel, dat zeker tot verheugenis stemt! De vruchtbaarheid onzer medewerkers kan onzen leden en lezers slechts ten goede komen. Ook zijn weer verschillende gekleurde platen in bewerking. Eén daarvan konden we reeds bij het vorige nummer voegen, een tweetal andere zal in den nieuwen jaargang volgen.

Op het gebied onzer andere uitgaven belooft 1932 een bijzonder vruchtbaar jaar te worden. Als nr. 4 van onze „Bibliotheek” zal verschijnen een rijk geïllustreerd werkje van mevr. ENGLES-JULIUS over de gewoonste planten en boomen „In onze tuinen en langs de wegen”, een aanvulling van het boekje van mevr. GEERTS, maar dan handelend over de Indische laagvlakte. Nog deze maand hopen wij met het zetten te kunnen aanvangen.

Ook een vogelboekje nadert zijn voltooiing. Van een 60 — 70 der gewoonste Indische vogels heeft het Hoofdbestuur gekleurde afbeeldingen laten maken door den teekenaar VAN DEUTERKOM, en de onzen lezers welbekende heer OLIVIER is druk bezig met den bijbehorenden tekst. Met de verschijning van dit boekje zal zeker aan een lang gekoesterden wensch van velen voldaan zijn!

En nog een derde boekje is in de maak, bevattend een aantal schetsen over dieren en planten van Borneo door onzen vruchtbaren medewerker COOMANS DE RUYTER.

Zoo zal het in 1932 aan werk niet ontbreken en zal op het gebied van ons vereenigingsleven zeker geen malaise heerschen. Alleen . . . wij hopen op den steun onzer leden ook in minder gunstige tijden. Wij hopen, dat zij ons trouw zullen blijven en zelfs zullen trachten, het ledental uit te breiden. Hoe meer leden, hoe meer wij kunnen geven. Nog velen zijn voor onze Vereeniging te winnen, indien zij maar eens attent gemaakt worden op haar werk. Ons zijn — incredible dictu — zelfs biologen bekend, die het niet de moeite waard schijnen te vinden, onze Vereeniging althans door hun lidmaatschap te steunen, hoewel zij toch zeker niet in de laatste plaats profijt trekken van ons tijdschrift en onze uitgaven. Mogen deze regels ertoe bijdragen, dezulken van de dwalingen huns weegs te bekeeren, en anderen opwekken, zooveel mogelijk nieuwe leden te winnen, zoodat in 1932 met volle kracht zal kunnen worden voortgegaan op den ingeslagen weg.

Kort na het schrijven van het bovenstaande bereikte ons het verheugende bericht, dat te Solo een nieuwe afdeling van onze Vereeniging is opgericht, onder leiding van den heer J. P. ROSIER. Vooral in deze tijden een heugelijk teeken!

Moge de jonge afdeling — de zestiende — groeien en bloeien.

HET HOOFDBESTUUR.